

Postanova, 1917 – Postanova hubernskoho zemelnoho komitetu [Resolution of the Provincial Land Committee]. *Vilna Ukraina*. 1917. 10 veresnia. [in Ukrainian].
Sklad, 1917 – Sklad khliborobskykh mashyn [Warehouse of agricultural machinery]. *Vilna Ukraina*. 1917. 20 kvitnia. [in Ukrainian].
Ukrainskyi narodnyi, 1917 – Ukrainskyi narodnyi himn [Ukrainian national anthem]. *Vilna Ukraina*. 1917. 6 kvitnia. [in Ukrainian].
Ukrainskyi selianskyi, 1917 – Ukrainskyi selianskyi zizd [Ukrainian Peasant Congress]. *Vilna Ukraina*. 1917. 13 kvitnia. [in Ukrainian].
Khto za zemliu, 1917 – Khto za zemliu i voliu [Who is for land and freedom]. *Vilna Ukraina*. 1917. 9 lystopada. [in Ukrainian].
Yak zasnuvaty, 1917 – Yak zasnuvaty «Prosvitu» [How to establish «Prosvita»]. *Vilna Ukraina*. 1917. 4 travnia. [in Ukrainian].

Перше надходження – 26.01.2026
Прийнято до друку – 16.02.2026
Оприлюднено на сайті – 06.05.2026

DOI: 10.31499/2519-2035.14.2026.358576
УДК 94 (477) «1921-1937»: 304

Оксана САЛАТА,
orcid.org/0000-0003-2498-1483
докторка історичних наук, професорка,
завідувачка кафедри історичної
та громадянської освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
(Україна, Київ)
o.salata@kubg.edu.ua

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У ПРАЗІ У 1921-1937 РР.

Метою статті є розкриття просвітницької діяльності бібліотечних центрів, створених представниками української інтелігенції у Празі у 1921-1937 рр. Методологія дослідження. У процесі аналізу та осмислення просвітницької діяльності бібліотечних центрів організованих представниками української еміграції в 1921-1937 рр. було використано методологічні підходи, які дали можливість розкрити окреслену проблему. Основою дослідження стали загальнонаукові методи, зокрема: аналітичний та логічний; загальноісторичні: історико-проблемний, критичного аналізу; низка спеціальних джерелознавчих методів: джерелознавчої критики і типології. Висновки. Визначено, що більшість бібліотечних центрів, створених у структурі закладів вищої освіти та громадських організацій вважали культурно-просвітницьку роботу одним із важливих напрямків своєї діяльності. Виявлено, що переважна більшість просвітницьких заходів були присвячені популяризації української історії, української культури та слова. Показано, що фінансову підтримку діяльності бібліотек, музеїв та архівів забезпечували українські емігранти та урядові установи Чехословаччини, що мало велике значення для розвитку української громади у Чехословаччині та українства, яке змушене було емігрувати до європейських країн.

Ключові слова: бібліотеки, просвітницька діяльність, українська наукова інтелігенція, українська еміграція, Чехословаччина.

Oksana SALATA,
orcid.org/0000-0003-2498-1483
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of History
and Civic Education
at the Institute of Postgraduate Education
of the Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Ukraine, Kyiv)
o.salata@kubg.edu.ua

EDUCATIONAL ACTIVITIES OF LIBRARIES OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN PRAGUE IN 1921-1937.

The purpose of this article is to study the educational activities of library centers established by representatives of the Ukrainian intelligentsia in Prague between 1921 and 1938.

Research methodology. In the process of analyzing and interpreting the educational activities of library centers organized by representatives of the Ukrainian diaspora in 1921–1938, various methodological approaches were applied, which allowed us to solve the outlined problem and reveal important issues of the history of the Ukrainian diaspora, in particular its activities in the interwar period of 1921–1937. The research was based on general scientific methods, in particular: analytical-logical; general historical methods: historical-problematic, analytical and critical analysis; and a number of specialized source research methods: source research and typology. Specific historical sources were also used: documents and materials created during the period under study, reflecting specific events and revealing important aspects of the cultural and educational activities of representatives of the Ukrainian emigrant intelligentsia. The culturological approach contributed to a deeper understanding of cultural and educational activities of libraries as centers for the promotion of Ukrainian history and culture. Thus, it was determined that the majority of library centers created within the structure of higher education institutions, foundations and public organizations consider cultural and educational activities to be one of the key areas of their work. It was found that the vast majority of educational events were devoted to the popularization of Ukrainian history, Ukrainian culture and the Ukrainian language. It was shown that libraries collected materials on the scientific, educational and political activities of representatives of the Ukrainian diaspora in Czechoslovakia while in emigration. Educational activities were aimed at educating Ukrainian youth, on whom great hopes were placed for the future development of the Ukrainian state. Libraries operating at higher educational institutions organized exhibitions that helped students and teachers expand their academic knowledge and conduct research. These exhibitions were also often visited by residents of Prague and other cities of Czechoslovakia, which contributed to the popularization of Ukrainian culture and the dissemination of knowledge about Ukraine and Ukrainians. It is shown that financial support for the activities of libraries, museums and archives was provided by Ukrainian emigrants and state institutions of Czechoslovakia, which was of great importance for the development of the Ukrainian community in Czechoslovakia and for Ukrainians who were forced to emigrate to European countries. It was found that scientific research conducted by scientists, university teachers and students played a key role in the cultural and educational activities of libraries.

Keywords: *libraries, educational activities, Ukrainian intellectuals, Ukrainian emigration, Czechoslovakia.*

Постановка проблеми. Просвітницька діяльність завжди була важливим аспектом життя українського народу незалежно від того, де б знаходились українці: на батьківщині чи в еміграції. Саме через неї українським емігрантам вдалося зберегти національні традиції та примножити культурні здобутки. Саме культурно-просвітницька робота стала одним із важливих напрямків діяльності української еміграції у Чехословаччині.

У міжвоєнний період у Чехословаччині, поряд з науковими та освітніми закладами українські емігранти створили цілу низку бібліотек та бібліотечних центрів. У цей період вони перетворились на важливі інформаційні та культурні осередки, головним призначенням яких було забезпечення інформаційної підтримки наукової, освітньої, громадської та культурної діяльності української інтелігенції. Крім комплектування та зберігання фондів, створення каталогів колективи бібліотек здійснювали активну популяризаторську роботу.

Аналіз досліджень. Про актуальність теми свідчить інтерес науковців та дослідників, які почали вивчати питання діяльності бібліотек, створених українськими емігрантами як окремий науковий напрямок. Серед них Л. Биковський, П. Зленко, М. Мушинка, О. Пеленська та Г. Величко.

Л. Биковський у своїх дослідженнях вивчав діяльність бібліотек і невеликих книгозбірень, що, фактично, стали докладною енциклопедією бібліотек. Розкриваючи умови, в яких розгорталась діяльність Київської Національної бібліотеки, він, також згадує, що завдяки праці ентузіастів відкривались і працювали бібліотеки і книгозбірні за межами України (Биковський, 1971).

Саме у міжвоєнний період Чехословаччина, зокрема й Прага стають культурними та просвітницькими осередками, де могла реалізувати себе українська інтелігенція. П. Зленко показує, що, практично, кожен вищий навчальний заклад, створений українською інтелігенцією формував власний бібліотечний центр, який могли відвідувати не лише студенти і викладачі, а й мешканці чеських міст. Зокрема, Український педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі перетворив власну бібліотеку на центр популяризації досягнень української науки та розвитку української освіти, де викладачі читали лекції та брали участь у різних заходах (Зленко, 1928: 46).

Відомий словацький фольклорист та українознавець М. Мушинка у монографії, присвяченій діяльності Музею визвольної боротьби України в Празі у 1925-1948 роках, показує, що в ньому були зібрані не лише архівні матеріали, але й велика кількість літератури, надрукованої представниками української інтелігенції в еміграції (Мушинка, 2005: 94).

Джерельну базу дослідження бібліотечної справи в Українській господарській академії вивчала Г. Величко. Вона розкрила напрямки роботи бібліотеки цього закладу вищої освіти та роль бібліотеки як культурно-просвітницького осередку (Величко, 2025: 76-84).

Зважаючи на вищезазначене, **мета дослідження** розкрити просвітницьку діяльність бібліотечних центрів, сформованих представниками української інтелігенції у Празі у 1921-1938 рр.

Виклад основного матеріалу. Потреба у книгозбірнях при вищих навчальних закладах та громадських організаціях виникла одразу ж, як тільки почали з'являтися перші культурні та освітні осередки. Виникла необхідність створення наукового підґрунтя для навчання, подальших наукових досягнень та популяризації української науки, освіти та культури за межами батьківщини. Крім того, бібліотеки стали осередками, де проводились заходи, що сприяли розвитку світобачення молодих українців та залучення їх до збереження власних традицій та ідентичності.

Одним з таких потужних осередків стала Слов'янська бібліотека в Празі, де було сформовано одну з найбільших колекцій, створених у Європі. Вона стала справжнім центром культурної та просвітницької діяльності, який постав між першою та другою світовими війнами. Основним завданням її діяльності було створення колекцій, що презентують культуру слов'янських народів, у тому числі й українську культуру та історію. Заснована в 1924 р. бібліотека

розпочала свою діяльність як дослідницьке середовище Міністерства закордонних справ Чехословацької Республіки.

З 1927 р. працівники бібліотеки крім російської літератури почали збирати книги та періодичні видання, які розкривали історію та культуру слов'янських народів. Можливо саме тому бібліотека отримала назву «Слов'янська бібліотека Міністерства закордонних справ» (*Slovanská knihovna ministerstva zahraničních věcí*), що повністю відповідає змісту літератури, якою вона наповнена. За сприяння української наукової інтелігенції вже через рік було сформовано відділ української літератури. Саме у цьому відділі знаходились колекції книг, що розкривали історію України та її культуру. Оскільки бібліотека позиціонувала себе як осередок слов'янської літератури, то в ній також були відділи: чехословацький, російський, білоруський, польський, болгарський, сербохорватський, словенський та інші (*Ročenka Slovanského ústavu v Praze, 1928: 57*).

В українському відділі, містились видання, що були опубліковані, переважно, до революції в українських містах колишньої Російської імперії. Серед фондів, що зберігались у бібліотеці були також книги, виданні у Києві, це, зокрема: книги, періодичні видання та брошури. Крім того, тут знаходилося багато періодичних видань та брошур, що видавались у Галичині, Буковині та Закарпатті. Значне місце у фондах Слов'янської бібліотеки займали книги, видані Науковим товариством імені Шевченка у Львові, та Українською академією наук.

На початковому етапі діяльності бібліотеки у її фондах містилась, переважно, наукова література, але з часом почали з'являтися матеріали політичного та економічного змісту. Особливу увагу української інтелігенції у цей період привертала українська література та фольклор.

Крім наукової роботи співробітники бібліотеки здійснювали культурно-просвітницьку діяльність, зокрема в бібліотеці періодично організовували виставки нових надходжень, презентацію тематичних видань. Тематичні виставки часто організовувались спільно з Інститутом славістики і збирали велику кількість шанувальників. Крім того, великий інтерес української та чеської інтелігенції викликали виставки, що презентували графічні ілюстрації до книг та альбомів (*Strnadel, 1976: 87; Ročenka Slovanského ústavu, 1928*).

Наразі, очевидним є те, що Слов'янська бібліотека перетворювалась на просвітницький центр не лише для українських емігрантів, а й усіх слов'янських народів, що мешкали на території Європи та Чехословаччини, зокрема.

Оскільки до Чехословаччини емігрувала велика кількість української молоді виникла необхідність створення середніх та вищих навчальних закладів, де вони могли б здобувати необхідну освіту. У зв'язку з цим емігрантська інтелігенція створювала у Чехословаччині заклади вищої освіти та бібліотечні центри у їх структурі. У таких бібліотеках досить швидко накопичувались колекції та матеріали опублікованих праць доступних для студентів і викладачів.

Одним із перших і потужних просвітницьких осередків стала бібліотека

Українського вільного університету заснована у квітні 1922 р. Потреба проведення наукових досліджень студентами університету спонукала керівництво і науковців вже на початковому етапі її діяльності сформувати фонд, у якому містилось 150 книг. Фонди бібліотеки постійно поповнювались, в результаті чого, вже до 1938 р. в них містилось більше ніж 10 000 книг. Діяльністю бібліотеки опікувався, створений в університеті комітет, роботою якого керував Дмитро Антонович. Цей підрозділ відповідав за надходження нових матеріалів та формування фондів і колекцій бібліотеки. Бібліотека університету мала досить скромне фінансування тому її діяльність залежала від пожертвувань та обміну матеріалами з іншими бібліотеками (ЦДАГОУ. Ф. 269. Оп. 2. Спр. 15. Арк. 86). У зв'язку з тим, що українська діаспора активно співпрацювала з видавцями різних країн, книги надходили з найбільших міст Європи: Відня, Варшави та Києва. З бібліотекою Українського вільного університету, також, співпрацювали різні європейські фонди, зокрема Фонд Карнегі. Він постійно надавав бібліотеці пожертвування, про що свідчить подарунок у сорок три публікації, що був відправлений від Фонду в 1926 р. З бібліотекою постійно співпрацювали наукові товариства, внаслідок чого її фонди поповнювались студентськими роботами (Віднянський, 1994: 57; Наріжний, 1942: 131).

Як і більшість бібліотечних центрів бібліотека Українського вільного університету здійснювала активну просвітницьку роботу, зокрема керівництво та працівники бібліотеки організували науково-популярні лекції, знайомство з новими виданнями та презентації тематичних виставок матеріалів з різних колекцій, виставки книг, присвячених тим чи іншим відомим українським діячам. Чеська місцева молодь та інтелігенція часто відвідували заходи, організовані студентами університету спільно з бібліотекою, або на її базі. Серед іншого це були вечори читання української поезії чи прозових творів (Биковський, 1971: 79).

Щоб задовольнити потребу студентів у навчальній та науковій літературі було організовано бібліотеку в новоутвореній у серпні 1922 р. Українській економічній академії. Бібліотека стала необхідною в структурі цього закладу вищої освіти. Колектив академії налагодив потужну діяльність щодо надходження нових матеріалів і колекцій до бібліотечного центру. До січня 1931 р. серед матеріалів, що знаходились у бібліотеці містилась значна кількість праць викладачів Академії та студентів. До кінця 1931 р. бібліотека Української економічної академії вже містила понад 30 тисяч книг різними мовами. Бібліотека мала великий читальний зал, де одночасно могла розміститись велика кількість студентів та місцевих мешканців.

Колектив бібліотеки працював таким чином, щоб максимальна кількість студентів та викладачів могла задовольнити свою потребу у роботі з науковою літературою. У зв'язку з цим працівники бібліотеки організували тематичні виставки, які викликали великий інтерес не лише у студентів та викладачів університету, а й у мешканців місцевої громади та інших установ.

Які в більшості бібліотечних центрів, одним із важливих напрямків роботи була культурно-просвітницька діяльність. Саме з просвітницькою

метою влаштувалися виставки, лекції, наукові семінари та круглі столи, присвячені українським діячам науки та громадським діячам, їхнім досягненням. Це давало можливість познайомити з новими досягненнями не лише студентів та педагогічний колектив Академії, а й більш ширшу аудиторію читачів. Особливої популярності набули виставки інформаційних видань, зокрема, бібліографічних покажчиків у галузі культури. Співробітниками бібліотеки організовували лекції для широкого кола читачів та читацькі конференції.

Справжнім осередком знань і просвітництва, майданчиком для дискусій стала бібліотека створена у структурі Української господарської академії у невеликому чеському містечку Подебради. Вона стала потужним острівцем знань не лише для університетської громади, але й для місцевих мешканців. Відповідно до дослідження, яке здійснив професор М. Добриловський, при академії у різні часи діяло 52 різні культурні, професійні, спортивні та ін. організації, 38 із яких були безпосередньо пов'язані з академією своїми статутами (Величко, 2025: 24). Варто зазначити, що культурно-просвітницька діяльність Української господарської академії була багатовекторною протягом усього її існування та трансформації в інші освітні структури. Культурно-просвітницькою роботою активно займалися не лише викладачі, але й студенти. Серед найбільших студентських культурних організацій при академії були: академічний хор, що нараховував близько 50 чоловік; гурток літераторів «Культ», у якому брали участь Є. Маланюк, О. Теліга, О. Ольжич (Величко, 2025: 24-25). Члени гуртка постійно організовували зустрічі з відомими літераторами, літературні вечори, де презентували власні творчі доробки. Серед іншого, важливою подією академії стало видання першої збірки поезій Євгена Маланюка «Стилет і стилос»; Великим успіхом серед студентів, викладачів та місцевих мешканців користувалась капела бандуристів «Кобзар», яка складалася з 30 членів та музичний квартет у складі якого презентували власну творчість А. Іванис, П. Ващенко, В. Рейтер та Ю. Пирогов. Багато студентів відвідували, також, школу балету під керівництвом студента І. Костіна, яка з успіхом виступала на сцені подебрадського театру (Величко, 2025: 25-26).

Уже на етапі створення Українського високого педагогічного інституту було передбачено організацію окремої інститутської бібліотеки. У зв'язку з тим, що у місцевих бібліотеках у Празі недостатньо було літератури для вивчення тих чи інших дисциплін, які викладались в Інституті, керівництво закладу виявило бажання якнайшвидше створити власну бібліотеку та укомплектувати її необхідною науковою та навчальною літературою. Бібліотека поповнювалась за рахунок виділення коштів керівництвом Інституту та за рахунок подарованої різними видавництвами та приватними особами літератури.

У процесі становлення бібліотека Українського високого педагогічного інституту почала використовувати у своїй роботі міжнародну десяткову класифікаційну систему Дьюї. Щоб розширити можливості роботи з періодичними виданнями та знайомства з новими досягненнями в науці,

колектив бібліотеки передплачував низку періодичних видань (Зленко, 1928: 44-56).

Крім поповнення фондів від видавництв та приватних осіб, бібліотека могла придбати також колекції книг за кошти, подаровані українськими громадськими організаціями, або в обмін на публікації, видані товариством інституту «Сіяч» (Мирний, 1934: 59).

Пізніше, коли Український високий педагогічний інститут припинив своє існування за ініціативою українських вчених Міністерство освіти підтримало бібліотеку і перевело її фонди у невелике приміщення Чехословацької академії сільського господарства (*Československá akademie zemědělská*). З часом переважна більшість колекції бібліотеки були передані до Слов'янської бібліотеки (Мирний, 1934: 60).

Потужним культурним та науковим центром для представників української діаспори у Празі став Музей боротьби за визволення України, який мав велике значення у культурному та науковому житті українських емігрантів у Чехословаччині (Мушинка, 2005: 94).

Було створено Товариство «Музею визвольної боротьби України», яке як і бібліотеки сформувало унікальну колекцію видань та матеріалів, що були доступні для українських науковців, освітян та пересічних громадян. У фондах Товариства зберігались архіви різного походження, що були передані українськими дипломатичними місіями та представниками української діаспори з різних країн Європи. Найважливішим стало те, що у колекції Музею боротьби за визволення України були зібрані цінні історичні документи, артефакти та архіви, пов'язані з боротьбою за визволення України (Вісті Музею визвольної боротьби, 1925).

У Музеї містились унікальні матеріали особистих бібліотечних фондів, подарованих відомими українськими діячами. Багаточисельною, також була колекція періодичних видань музею (Вісті Музею визвольної боротьби, 1936).

Велику культурно-просвітницьку місію серед українських мігрантів здійснював Український національний музей та архів. Ініціатором його створення у 1923 р. був Український громадянський комітет, що працював у Празі. Його колекції містили матеріали з архіву Української Народної Республіки (Вісник Українського національного музею-архіву, 1928).

Основними завданнями музею-архіву був збір та збереження українських культурних артефактів, їх відкриття для інших науковців через тематичні виставки та створення умов, за яких емігрантські славісти могли б вивчати Україну. Працівники музею-архіву докладали багато зусиль, щоб зібрати та зберегти цінні історичні матеріали, які, часто знаходились в різних установах (Вісник Українського національного музею-архіву, 1928).

У Музеї-архіві було сформовано три відділи: архівний, періодичних видань та музейний. Найбільшу кількість документів періоду української революції 1917–1921 рр. а також періоду еміграції містив архівний відділ. Великий інтерес складали особисті колекції учасників подій української революції. Не менш кількісною була й книжкова колекція. У ній містилось близько 1000 назв, серед яких: наукові монографії, довідники, мемуари та

календарі. Протягом 1927-1930 рр. музей-архів був поповнений 3232 одиницями особистих документів, серед яких мемуари видатних українських діячів (Палієнко, 2004: 23-24).

Незважаючи на те, що уряд Чехословаччини фінансово підтримував діяльність музею-архіву у процесі його діяльності виникали певні складнощі у зібранні матеріалів та комунікації з різними українськими політичними осередками (Zavorotna, 2020: 214-218).

Протягом 1929 р. Міністерство закордонних справ Чехословаччини змушене було скоротити фінансування емігрантських установ, у тому числі й музею-архіву (Вісник Українського національного музею-архіву, 1928). За згодою співробітників колекції музею-архіву були передані до Українського історичного інституту і стали основою його фондів. Головною метою Інституту став систематичний збір матеріалів про Україну та їх підготовка до наукових досліджень (Боряк, 2014:133-137; Бюлетень Українського історичного кабінету в Празі, 1932: 14).

Співробітники Інституту сформували бібліографічний покажчик українських періодичних видань. З метою популяризації літератури про життя українців, незалежно від місця їх проживання. Важливим напрямком діяльності Українського історичного Інституту було, видання оглядів періодичних видань про життя українського народу в еміграції.

Наразі, до січня 1932 р. в Українському історичному Інституті було сформовано бібліотеку, в якій містилось 850 назв книг, та потужну колекцію періодичних видань з 14 209 випусків (Бюлетені Українського історичного кабінету в Празі, 1940: 47). З метою популяризації знань про Україну співробітники Інституту здійснювали активну просвітницьку діяльність серед місцевого населення та українських емігрантів. У кінці травня 1934 р. було організовано першу виставку періодичних видань, в якій взяли участь також газети і журнали Закарпатського регіону. Виставка передбачала презентацію нових видань, читання найкращих літературних творів та проведення низки інформаційних заходів (Животко, 1940: 9).

Не менш потужну просвітницьку діяльність здійснювало Українське товариство прихильників книги в Празі (УТПК) – громадський науковий бібліологічний осередок, сформований з представників української емігрантської інтелігенції у міжвоєнній Чехословаччині. Основною метою УТПК було сприяння розвитку та поширенню української книги шляхом розгортання наукової, видавничої, бібліотечно-бібліографічної, книготорговельної, лекційної, конкурсної, популяризаторської діяльності.

Співробітники Товариства презентували наукові доповіді, реферати, переважно з бібліотечно-бібліографічної тематики; влаштування виставок українських видань. Найбільший інтерес мали організовані товариством виставки: українських видань 1918-1928 рр. з книгознавства, опублікованих в Чехії, із залученням українських друкованих видань з Буковини, що відбувся у 1928 р.; української книги на Другому Українському науковому з'їзді в Празі у 1932 р. близько 1000 друкованих видань було репрезентовано в Центральній бібліотеці Праги. Серед іншого, 12–26 березня 1933 р. у Празі було

організовано велику міжнародну виставку української книжкової графіки, на якій експонувалося понад 1000 творів більш як сотні митців ІХ–ХХ ст.

Українське товариство прихильників книги сформувало власну бібліотеку книгознавчих та бібліофільських видань, фахових українських і чеських часописів. Серед іншого, у 1929 р. при Товаристві було відкрито представництво Бібліотеки імені Симона Петлюри, що діяла в Парижі. Щороку влаштовувались виставки друкованої літератури та конкурси з відзначенням найкращих виданих українських книг, вечори-бесіди за участю запрошених українських діячів, із з короткими доповідями, дискусіями та обміном виданнями й екслібрисами.

Висновки. Аналізуючи культурно-просвітницьку діяльність бібліотек, створених українськими емігрантами у Чехословаччині, зокрема в Празі варто відзначити, що більшість з них були присвячені популяризації української історії та культури, українського слова, діяльності української наукової та освітньої інтелігенції в умовах еміграції. Просвітницька діяльність була спрямована на виховання патріота й громадянина України. У бібліотеках, що діяли у структурі закладів вищої освіти організовувались виставки, які допомагали студентській молоді та науково-педагогічним працівникам поповнювати академічні знання та здійснювати наукові дослідження. Такі виставки часто відвідували й мешканці Праги та інших міст Чехословаччини, що сприяло популяризації української культури та поширенню знань про Україну та українців. Діяльність бібліотек, музеїв та архівів підтримували українські емігранти та урядові установи Чехословаччини, що мало велике значення для розвитку української громади у Чехословаччині та українства, що змушене було емігрувати до європейських країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Биковський, 1971 – Биковський Л. Книгарні-Бібліотеки-Академія: спомини (1918-1922). Мюнхен-Денвер. 1971. С. 78-79.
- Боряк 2014 – Боряк, Т. Український історичний кабінет і феномен Празького архіву. *Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи: Матеріали міжнародної наукової конференції* (Мюнхен, Німеччина, 1–3 липня 2012 р.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. С. 133-148.
- Бюлетень Українського історичного кабінету в Празі. Ч. 1. Прага, 1932. 15 с.
- Величко, 2025 – Величко Г. Започаткування, етапи розвитку та діяльність Української господарської академії в Подебрадах (16.05.1922–15.03.1935). *Історико-культурний феномен Української господарської академії в Подебрадах*. 2025. С. 16-31.
- Величко, 2025 – Величко Г. Джерельна база дослідження бібліотечної діяльності Української господарської академії в архівах Чехословацької Республіки. *Oriens aliter. Časopis pro kulturu a dějiny střední a východní Evropy*. 2025 №1. 3. 73-88. URL: https://oa.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/121/2017/02/OA_1-2015_tisk.pdf
- Віднянський, 1994 – Віднянський С.В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехословаччині: Український вільний університет (1921-1945 рр.). *Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945 рр.)*. 1994. 1. С. 57. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1994_1_1.
- Вісник, 1928a – Вісник Українського національного музею-архіву. №1. 1928. С. 31.
- Вісник, 1928b – Вісник Українського національного музею-архіву. № 1. 1928. С. 1–3.
- Вісті Музею, 1925 – Вісті Музею визвольної боротьби. [Дмитро Антонович], [Від редактора]. №1. 1925. 1 липня. С. 1–2.
- Загальні збори, 1936 – Загальні збори Т-ва «Музей ВБУ» в Празі. *Вісті Музею визвольної боротьби*. № 1. 1936. 12–13 жовтня
- Колекція Колесси, 1938 – Колекція Колесси, ПНП, папка Spolek “Muzeum osvobozenékeho boje Ukrajiny”, лист Сірополка до Колесси. *Вісті Музею визвольної боротьби*. 1938. 15 квітня

- Животко, 1940 – Животко А. Десять років українського історичного кабінету (1930–1940) / За ред. Я. Прокеша. Прага: Видво Мін. Внутр. Справ. 1940. С. 7–10.
- Зленко, 1928 – Зленко П. Бібліотека Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі. *Книголюб*. 1928. Кн. 3–4. С. 61.
- Мирний, 1934 – Мирний І. *Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова 1923-1933* (історія Інституту). Опубліковано: Прага, 1934. С. 59–60.
- Мушинка, 2005 – Мушинка М. Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси. Державний комітет архівів України; Асоціація українців Словаччини; Наукове товариство ім. Шевченка у Словаччині. К., 2005. С. 94.
- Наріжний, 1942 – Наріжний С. *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*. Ч. 1. Прага, 1942. С. 131.
- Палієнко, 2004 – Палієнко М. Український національний музей-архів у Празі (1923– 1930 pp.): історія створення та основні напрямки діяльності. *Студії з історії архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 11. С. 23–24.
- Пеленська, 2019 – Пеленська О. Україна поза Україною: Енциклопедичний словник мистецького, культурного і громадського життя української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині (1919–1939). Національна бібліотека Чеської Республіки – Слов'янська бібліотека; Наукове Товариство ім. Шевченка в Канаді; Українсько-Канадський Дослідчо-Документаційний Центр. Прага, 2019. С. 149-151.
- Українська Господарська Академія, 1959 – Українська Господарська Академія в Ч.СР 1922–1935. Ніу Йорк: Видано абсолютенти Української господарської академії та Українського технічно-господарського інституту, 1959. С. 87.
- ЦДАГОУ – Центральний державний архів громадських об'єднань України.
- Strnadel, 1976 – Strnadel Josef. Padesát let Slovanské knihovny v Praze. Praha: Státní knihovna ČSR, Slovanská knihovna, 1976. 87–88.
- Ročenka Slovanského ústavu 1 (1928). С. 71–73.
- Zavorotna, 2020 – Zavorotna N. *Scholars in Exile: The Ukrainian Intellectual World in Interwar Czechoslovakia* / University of Toronto Press. Toronto; Buffalo; London, 2020. 280 p. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/22621/file.pdf>

REFERENCES

- Bykovskiy, 1971 – Bykovskiy L. *Knyharni-Biblioteky-Akademiia: spomyny (1918-1922)* [Bookstores-Libraries-Academy: memories (1918-1922)]. Miunkhen-Denver. 1971. S. 78-79. [in Ukrainian].
- Boriak 2014 – Boriak, T. *Ukrainskyi istorychnyi kabinet i fenomen Prazkoho arkhivu* [The Ukrainian Historical Cabinet and the Prague Archive Phenomenon]. *Ukraina na istoriohrafichnii mapi mizhvoiennoi Yevropy: Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (Miunkhen, Nimechchyna, 1–3 lypnia 2012 r.). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2014. S. 133-148. [in Ukrainian].
- Biuletyn Ukrainkoho istorychnoho kabinetu v Prazi [Bulletin of the Ukrainian Historical Office in Prague] Ch. 1. Praha, 1932, 15 s. [in Ukrainian].
- Velychko, 2025 – Velychko H. *Zapochatkuvannia, etapy rozvytku ta diialnist Ukrainkoi hospodarskoi akademii v Podiebradakh (16.05.1922–15.03.1935)* [The establishment, stages of development and activities of the Ukrainian Economic Academy in Poděbrady (16.05.1922–15.03.1935)]. *Istoryko-kulturnyi fenomen Ukrainkoi hospodarskoi akademii v Podiebradakh*. 2025. S. 16-31. [in Ukrainian].
- Velychko, 2025 – Velychko H. *Dzherelna baza doslidzhennia biblioteknoi diialnosti Ukrainkoi hospodarskoi akademii v arkhivakh Chekhoslovatskoi Respubliky* [Source database for research into the library activities of the Ukrainian Academy of Economics in the archives of the Czechoslovak Republic]. *Oriens aliter. Časopis pro kulturu a dějiny střední a východní Evropy*. 2025 №1. Z. 73-88. URL: https://oa.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/121/2017/02/OA_1-2015_tisk.pdf [in Ukrainian].
- Vidnianskyi, 1994 – Vidnianskyi S.V. *Kulturno-osvitnia i naukova dilnist ukrainskoi emihratsii v Chekho-Slovachchyni: Ukrainskyi vilnyi universytet (1921-1945 rr.)* [Cultural, educational and scientific activities of Ukrainian emigration in Czechoslovakia: Ukrainian Free University (1921-1945)]. *Kulturno-osvitnia i naukova dilnist ukrainskoi emihratsii v Chekho-Slovachchyni: Ukrainskyi vilnyi universytet (1921-1945 rr.)*. 1994. 1. S. 57. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1994_1_1. [in Ukrainian].
- Visnyk, 1928a – Visnyk Ukrainkoho natsionalnogo muzeiu-arkhivu [Bulletin of the Ukrainian National Museum-Archive]. №1. 1928. S. 31. [in Ukrainian].
- Visnyk, 1928b – Visnyk Ukrainkoho natsionalnogo muzeiu-arkhivu [Bulletin of the Ukrainian National Museum-Archive]. № 1. 1928. S. 1–3. [in Ukrainian].
- Visti Muzeiu, 1925 – Visti Muzeiu vyzvolnoi borotby [News from the Museum of the Liberation Struggle]. [Dmytro Antonovych], [Vid redaktora]. №1. 1925. 1 lypnia. S. 1–2. [in Ukrainian].
- Zahalni zbory, 1936 – Zahalni zbory T-va «Muzei VBU» v Prazi [General meeting of the VBU Museum Association in Prague]. *Visti Muzeiu vyzvolnoi borotby*. № 1. 1936. 12–13 zhovtnia [in Ukrainian].
- Kolektsiia Kolessy, 1938 – Kolektsiia Kolessy, PNP, papka Spolek “Muzeum osvobozenekého boje Ukrajiny”, lyst

- Siropolka do Kolessy [Kolessa's collection, PNP, folder Spolek "Muzeum osvobozeneckeho boje Ukrainy", letter from Siropolka to Kolessa.]. *Visti Muzeiu vyzvolnoi boroty*. 1938. 15 kvitnia
- Zhyvotko, 1940 – Zhyvotko A. Desiat rokov ukraïnskoho istorychnoho kabinetu (1930–1940) [Ten years of the Ukrainian historical cabinet (1930–1940)] / Za red. Ya. Prokesha. Praha: Vydvo Min. Vnutr. Sprav. 1940. S. 7–10. [in Ukrainian].
- Zlenko, 1928 – Zlenko P. Biblioteka Ukraïnskoho pedahohichnogo instytutu im. M. Drahomanova v Prazi [Library of the M. Dragomanov Ukrainian Pedagogical Institute in Prague]. *Knyholiub*. 1928. Kn. 3–4. S. 61. [in Ukrainian].
- Myrnyi, 1934 – Myrnyi I. Ukraïnskyi Vysokyi Pedagogichnyi Instytut im. M. Drahomanova 1923-1933 (istoriia Instytutu) [Ukrainian Higher Pedagogical Institute named after M. Dragomanov 1923-1933 (history of the Institute)]. Opublikovano: Praha, 1934. S. 59–60. [in Ukrainian].
- Mushynka, 2005 – Mushynka M. Muzei vyzvolnoi boroty Ukrainy v Prazi ta dolia yoho fondiv: istoryko-arkhivni narysy [The Museum of the Liberation Struggle of Ukraine in Prague and the Fate of its Funds: Historical and Archival Essays]. Derzhavnyi komitet arkhiviv Ukrainy; Asotsiatsiia ukrainistiv Slovachchyny; Naukove tovarystvo im. Shevchenka u Slovachchyni. K., 2005. S. 94. [in Ukrainian].
- Narizhnyi, 1942 – Narizhnyi S. Ukraïnska emigratsiia: kulturna pratsia ukraïnskoi emigratsii mizh dvoma svitovymy viinamy [Ukrainian emigration: cultural work of Ukrainian emigration between the two world wars]. Ch. 1. Praha, 1942. S. 131. [in Ukrainian].
- Paliienko, 2004 – Paliienko M. Ukraïnskyi natsionalnyi muzei-arkhiv u Prazi (1923– 1930 rr.): istoriia stvorennia ta osnovni napriamky diialnosti [Ukrainian National Museum-Archive in Prague (1923–1930): history of creation and main areas of activity]. *Studii z istorii arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*. 2004. T. 11. S. 23–24. [in Ukrainian].
- Pelenska, 2019 – Pelenska O. Ukraina poza Ukrainoiu: Entsyklopedychnyi slovnyk mystetskoho, kulturnoho i hromadskoho zhyttia ukraïnskoi emigratsii v mizhvoienii Chekhoslovachchyni (1919–1939) [Ukraine outside Ukraine: Encyclopedic Dictionary of Artistic, Cultural and Public Life of Ukrainian Emigration in Interwar Czechoslovakia (1919–1939)]. Natsionalna biblioteka Cheskoï Respubliky – Slovianska biblioteka; Naukove Tovarystvo im. Shevchenka v Kanadi; Ukraïnsko-Kanadskyi Doslidcho-Dokumentatsiinyi Tsent. Praha, 2019. S. 149-151. [in Ukrainian].
- Ukraïnska Hospodarska Akademiia, 1959 – Ukraïnska Hospodarska Akademiia v Ch.SR 1922–1935 [Ukrainian Economic Academy in the Czechoslovak Socialist Republic 1922–1935]. Niu Iork: Vydano absoliutenty Ukraïnskoi hospodarskoi akademii ta Ukraïnskoho tekhnichno-hospodarskoho instytutu, 1959. S. 87. [in Ukrainian].
- TsDAHOU – Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednann Ukrainy [Central State Archive of Public Associations of Ukraine] [in Ukrainian].
- Strnadel, 1976 – Strnadel Josef. Padesát let Slovanské knihovny v Praze. Praha: Státní knihovna ČSR, Slovanská knihovna, 1976. 87–88. [in Czech].
- Ročenka Slovanského ústavu 1, 1928. C. 71–73. [in Czech].
- Zavorotna, 2020 – Zavorotna N. *Scholars in Exile: The Ukrainian Intellectual World in Interwar Czechoslovakia* / University of Toronto Press. Toronto; Buffalo; London, 2020. 280 p. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/22621/file.pdf> [in English].

Перше надходження – 03.04.2026
Прийнято до друку – 17.03.2026
Оприлюднено на сайті – 06.05.2026

DOI: 10.31499/2519-2035.14.2026.358579

УДК 94(477)«1923/1924»

Роман ВАКАЛ,
orcid.org/0009-0009-1871-6561
аспірант кафедри історії України
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка
(Україна, Суми)
varom@ukr.net

СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОСТІЙНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА УСРР ПРИ УРЯДІ СРСР У 1924 Р.: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

У статті досліджується процес створення та організаційно-правові засади діяльності Постійного Представництва Української Соціалістичної Радянської Республіки при уряді СРСР у 1924 р. Проаналізовано